

I STÄLLET FÖR EN ANTOLOGI

GLÖMDA DIKTER OCH BORTSKYMDA POETER FRÅN SEKELSKIFTETS TID

Av fil. d:r FREDRIK VETTERLUND, Stockholm

ATT en poet blir populär, blir känd av allt folket, kan emellanåt bero på att han förtjänar det. Tegnér och Fröding förtjänade det, men de hade vissa särskilda egenskaper, som ändå voro den verkliga betingelsen därför och som, låt oss säga Atterbom och Ola Hansson inte hade. Nåväl, också dessa subtilare diktare ha ju numera »ett namn» — som de förtjänat. Men att en popularitet och en merit kunna ha precis så mycket att göra med varandra som t. ex. två parallella linjer, borde höra till litteraturhistoriens barnalärdom. Man törs rentav riskera blasfemin, att kejsarens nya kläder hos en litterär dagsaktualitet inte behövde kräva större respekt än långt anspråkslösare utslag av mänsklig imbecillitet. Och att, å andra sidan, sådant som alls inte profiterat av sektväsen och reklam, möjligen är lika bra och bättre.

Jag kom ånyo att tänka på detta en gång för något år sedan, då jag funderade på att utgiva en mycket kuriös poetisk antologi. Kuriositeten låg däri att samlingen skulle innehålla idel god lyrik men hänsynslöst hopplockad ur svenska poeter som aldrig sett reklamens bengaliska eldar lysa över sina blomsterrabatter och därför äro inför folket nästan som hade de aldrig varit. Deras verser förekomma ej i de vanliga gängse antologierna — av dem, som detta göra, skulle min samling ingenting ha. Men ej heller av den sortens storheter för dagen, vilkas syndigaste bluff inte är att de t. ex. sakna rim och meter, ty mycken god poesi har saknat rim och meter. Men att de saknat något vida väsentligare, som den benägne läsaren själv får lov att gissa.

Nej, mitt material skulle hämtas från förbisedda diktare, så

vitt möjligt det bästa i deras alstring, av en kvalitet jämgod med eller gärna överlägsen åtskilligt av det som mera gynnade poeter ha åstadkommit. Sådant som icke bör förloras för svenska allmänheten men, ifall det samlas, kan rädda vackra efterskördar av svensk poesi. Dikter som ha rätt att kunna få leva, att bli uppmärksammade, att bli tillgängliga för sin rätta publik. Den publiken skulle — under lyckliga stjärnor — kunna bli någorlunda ansenlig, ty den poesi det här bleve fråga om är utan vidare tillgänglig och fullt begriplig och ger aldrig stenar i stället för bröd.

Jag föreslog alltså en förläggare att utgiva min antologi. Men han trodde inte på den, den skulle inte »gå».

Det betydde troligen, att han saknade intresse för den — på förhand saknade intresse, ty jag hade ännu ej verkställt den, endast talat om den. Men författare och böcker, som en driftig förläggare verkligen *vill* lansera, *bli* också lanserade, och som det finns publikfavoriter bland författarna, så finns det förläggargunstlingar. Också i viss mån oavsett, huru böckerna gå, fast naturligtvis en best seller aldrig kan bli onådigt sedd. Men att omutlig poetisk rättvisa skulle varda det osvikligt avgörande, även om sådan rättvisa kunde motsägelsefritt etableras, hör inte ihop med världens inrättning.

* * *

Ifall min antologi nu inte kan komma ut, vill jag i stället tala litet här om poeterna jag menat. Tyvärr inte om alla, ty därför finns inte plats, men om några. För den allmänhet, som på 1930-talet växt upp med asfalt-betonglyriken och bakgårdsromanen, äro de lika okända som eventuella poeter under Erik den halte och läspe. Men det vore ej ur vägen, om läsaren kunde se, kanske med förvåning, att det finns okänd svensk 1890—1900-talspoesi, som han skulle läsa med mindre tillgjort intresse än de besynnerligheter han nu inte sällan förundras över och gäspar åt. Därmed menas inte att all modernistisk poesi är bara besynnerligheter. Men för åtskilliga procent är benämningen snarast mycket vänlig.

Nå, de andra poeterna, de som här skola framföras för en undrande publik?

Där finnes en med ett så ståtligt livsverk bakom sig som professor *Bernhard Risberg* nere i Linköping; poesin är bara en del

av detta livsverk men en som gott kan stå för sig själv. Risberg var från början klassisk filolog med estetisk inställning, han har överflyttat till svenska stor grekisk dramatik och själva Iliaden (vilket andra visserligen gjort före honom) m. m., m. m. En bokmänniska och enstöring, sitter han i 80—90-talets Uppsala med en statyett framför sig på skrivbordet. Men en vacker dag rör sig ungdom och blod i studenten, och från Venusbildens kyliga idealskönhet går hans minne till en eklummig skärgårdsby i vänligt sommarljus, där han ser för sig den unga högväxta flickan, skärgårdsbarnet, som gått förbi på bara fötter med en spann i handen.

Om deras möte och skilsmässa har skalden under 1890-talets början skrivit en dikt med en känslans och livets värme, en ämnets och behandlingens saklighet som är frappant och gör dikten betydande. Livslevande ställer den flickan för oss i hennes sunda och varma fägring. En sädesbärgningsscen doftar av råg, lyser av sol, har verklighetens liv i sina målande slängrim:

Som i väg en skrinna från logen ramlade,
genast ett lass in på golvet skramlade.
Nyss hörts på avstånd åskans slag
och droppar fallit, först spridda, så samlade.
Men snart höll det upp. Fram solen skar.
Hästar och folk fingo pusta. Kvar
vi sutto i halmen. Hur skön hon var,
där hon satt bredvid mig, varm och däven
med blick som böljeglitter klar!
Vi hade vid samma arbete stått.
Det var mig som om jag nu henne nått,
som vore var skranka mellan oss häven
och vi två sunda naturbarn blott.

Hon kommer honom till mötes alldeles troskyldigt — men med ens går det upp för honom, att härav kan ju intet varda. Han är kedjad vid kulturen, den varma och verkliga lantflickan måste han lämna med ett meningslöst avsked, som hon alls inte förstår. Åter hemma vid sina böcker och sin stumma marmorvenus, far han ut mot »kulturens offerväsen» och fantiserar hur han

uppränt en vacker saga:
från onaturen och kivet draga
för alltid till skäret ut tillbaka,
förfiningens konstlade lust försaka,
välja kustbons strävsamma id

och enkla fröjder, födan taga
ur strandens åker och fjärdens vatten,
tjädern, älgen och sälen jaga,
om dagen möda och sömn om natten,
vid härden i stugan lycka och frid,
jag ung och hon min unga maka.

Att nödgas släppa denna lycka, är det ej för hög betalning för
»vårt högre andliga liv»? Är den, som ger det, ej en galning?

I sin helhet kan den ypperliga dikten med sin Runebergska sak-
lighet läsas i dikturvalet »Syn och sång».

Eljes är en stor del av Risbergs lyrik den utpräglade kultur-
diktarens. Flere lyckliga motiv ha hämtats ur grekisk myt eller
hävd, och det har ej varit torr skolvisdom utan levande, men helt
välbalanserad känsla. En dikt till en bekant grekisk Sofokles-
staty formulerar den klassiska skönhet han älskar:

Vad hovsam värdighet! Vad milt behag
i denna mantels veck, så osökt buren.

— — —
den sanna, evigt manliga naturen.

Han har dikter som med skäl kunna kallas friser och reliefer,
dikter draperade i ädla grekiska versformer, objektivt och beskri-
vande hållna även de. Han försöker jämväl ett folkligt enkelt
uttryckssätt, en ur de enklaste livskällorna inifrån förnyad lyrik
utanför det överklassigt-kulturella — hans poesi till »nyckel-
harpa». Ur den kunde något uppmärksammas. Mycket hos Ris-
berg ligger annars på middagslinjen mellan känsla och förstånd
med en viss nykter, kanske väl nykter reflexion. Finner man rent
personlig lyrik, har den mest tvenne inspirationskällor, som för
övrigt gärna mötas. Det är hans äktsvenska, att inte säga upp-
svenska känsla inför allvarlig, furusående, ofta vemodsbetonad
natur, och hans känsla av livsvandringens ensamhet. En liten
förtrollande dikt handlar om

sommarkvällens underbara ljus,
blott vålnaden av ljuset du är.
Du flyter kring träen och kring hus
likt minnet av en död som var mig kär.

— — —
Du skimmer från en sol som sagt farväl,
dröj kvar kring mitt ensamma hus.

Denna känsla av personlig ensamhet kan stegras till gripande bitterhet över försuttna livsmöjligheter:

att fåvitskt jag försmått min ungdoms lycka
och valt, då vingar bjödos mig, en krycka.

Men den kan också gå upp i stor stilla resignation inför naturens svar på frågor om livets och dödens gåta. Och i bägge fallen torde det vara denna enslingskänsla, som griper de rätta läsarna mest i Risbergs poesi. Starkt iögonenfallande artistisk ursprunglighet har hans form icke, men hans mognade alster äro utan efterklang av den eller den »ledande» skalden. Starkt tändande patos saknas likaväl som smekande, mjuk, rosenyppig diktion. Men den manligt försynta känslövarmen bakom vederhäftiga ord är äkta. Hans diktning liknar en ljunghed, den är karg på sitt vis men vår svenska själ trivs bland dess mörka, härdiga grönska och dess blommiga purpur.

*

Erik Brogren, uppsalapoeten från seklets början, sedermera också journalist, har redan länge varit borta. Han var en kämpande och ingalunda »lätt» natur; hans verser besvärades särskilt i yngre dagar av en viss tunghäfta, men djupt inne hos honom fanns både innerlighet och glöd. I sina diktböcker samlade han sig gärna varje gång till någon viss uppgift: år 1912 till meditationer över själen och kärleken (»Psyke») och några år senare till poesi om världskriget (»Mandom»). I stundom lidelsefull dikt genomlöper den förra en stämningsskala från desperation till mystisk extas. Poeten anställer en generaluppgörelse med sitt högre jag och sitt förhållande därtill. Där finns den rena för-tvivlan:

Den tanken kom ifrån satan,
som frestar vår hunger och nöd;
jag kör ut min Psyke på gatan
att med älskog tjäna vårt bröd.
— Det är blygd, det är skam, det är nesa,
men ej livet har lämnat oss val —
min Psyke på manfångarresa
för vem som vill bjuda är fal.

Gack ut då i gator och gränder,
möt alla med djup i din blick.
Den dig grepe med giriga händer,
han dock aldrig ditt innersta fick!

För mig, som förnedrats, är trösten:
vad hon säljer, är endast behag,
sin barm och de blottade bröstet,
— men hjärtat ensam har jag!

En motpol härtill, den skära »Psykes vespersång», har en hos Brogren alldeles ovanlig rent melodisk skönhet. Några av stroforna lyda:

Segla, segla rosensky!
Under dig går solen
purpurklädd vid måntänt ny
ned från kungastolen.
Dagens sista stunder fly,
segla, segla rosensky!

Hell dig, hell dig, aftonglöd!
Bär på gyllne vinge
Psyke in i natt och död
så hon somna finge!
Dagen ger blott sorg och nöd,
hell dig, hell dig aftonglöd!

— — —
Segla, segla rosensky,
sol, du gärna vike!
Kvällens moln bli morgonsky
en gång i Guds rike.
Ur en rymd så tung som bly
bär mig dit, min rosensky!

I samlingen »Mandom» voro stroforna att likna vid moln, som tidens elektriska spänning, nationella farhågor, kritiska synpunkter bildat hos denna diktarindivid. Det finns bredd i somliga strofer, de likna en utvecklad fana:

Hur kännes det, du stora tyska land
att för din fred gå vapengång mot världen,
som avund mot din styrka satt i brand
och mot dig riktat uddarna av svärden?

o. s. v.

Nästa samling, »Bevingade fötter», blev också enhetlig till ämne: här återvände poeten till personliga motiv; det är en mans kärleksbrev till sin hustru. Men här blir också formen enhetlig: dikterna äro orimmade, något som utföll ganska lyckligt, ty det tröga och krångliga, som förut (visserligen ej i det ovan citerade) kunnat besvära Brogrens form, försvann. Också här borrar och

gräver poeten i sin själ snarare än han sjunger. Men han diktar en så gripande sak som denna om livets vanlottade:

Strykfågel, men aldrig i flock,
ensam, alltid ensam,
ruggig och grå,
av alla vindar driven, åt alla väder faren

— — —
Likväl har jag
icke som strykfåglar mest
ett hest och kraxande skratt
utan är
— o under!
en sångfågel.

— — —
Och fast allena
som ingen annan
och utan en jordisk stad,
är jag ändå
— o största av under! —
aldrig allena,
ty jag älskar
guldfågel i paradiset.
Mot mig är hon liten och nätt
med guld på lätta vingar
och — — det omöjliga är möjligt,
att hon gäldar mig kärleken åter,
mig, strykfågeln.

Han ser den älskades »kvicka huvud» över nästets rand men vet att hans egna tunga klor ej passa där:

— — icke förty
flyger jag det runt, runt
i vida ringar
och sjunger om det som vore det mitt,
det hemlösa hjärtats näste.
— strykfågelns irrande sång
om guldfågelns rede i paradiset.

Har en dikt sådan som denna någonsin blivit riktigt uppskattad?

Under 1900-talets andra årtionde uppenbarade sig en ymnigt alstrande poet med laterna hos en medveten dilettant, som inte fäste avseende vid det han skrev. Bekymmerslöst formade han massor av vers alldeles för sig själv till dess han plötsligt fick infallet att samla ihop stycken »ur en tjugufemårig diktning»;

han tycktes lika väl ha kunnat låta bli. Ej heller brydde han sig om att säga vem han var, kallade sig Groen Green, sedermera Haqvin och andra falska namn, en gång endast »Handelsbiträdet C. A. Andersson», som utgöt sig i en besatt bakvänd och svärmisk lyrik — innan han lyfte sin mask och blev *Ernst Ekman*. Jag är djupt övertygad om att läsaren inte torde ha en aning om detta namn, och ändå ha flere poesiens verkliga älskare satt Ekman bättre ting fullt så högt som mången diktning med mera högtidliga later.

Här ett prov på den illusionslösa självkritik, som är ett lynnesdrag hos Ekman och som kan gå ända till en halvt njutningsrik självunderskattning:

Då trädde jag in genom valvets port
och lämnade fram i den eviges hand
mina samlade skrifter i XXX band
och sade: se här vad jag gjort.

Men den evige strök sig om skägget och log:
»Min himmel är icke så skön och stor
som den jordiske anden drömmer och tror
— och av vers ha vi mer än nog.

Min himmel med hela dess publikum
har du en plats i din diktning skänkt,
men allt vad du diktat och drömt och tänkt
får ej i min himmel rum.»

Och jag, som förvaltats mitt pund så väl,
slog ner i marken en stoppenål
men kunde ej få genom ögats hål
min puckelryggiga själ.

Denna vårdslösa naturbegåvning hade sålunda i sina ogenerat slarviga ting en ordentlig humoristisk åder, humoristisk även i den mörkare meningen, att vemodets och reflexionens smärta hos ett frodigt temperament kunde ligga under spjuveraktigheten. För övrigt känner han människorna och vet att »känslor hade de i teori men i praktiken funnos de ej mera»; lika fullt diktar han även direkt känslig och uppbygglig lyrik.

En fruktbar position får Ernst Ekman när han som en poetisk Robinson styr och ställer med yxa och plantering omkring den lilla röda stugan utanför staden bland tallar, äng och markens djur. Ur detta fribytarliv framväxer en organisk poesi, bland

annat flere lekfulla eller allvarliga barndikter. Fadern går i skogen med sin lille son:

En gång om året är födelsefest
dukad av solens flöden.
Det är väl fader som njuter mest,
han är närmare döden.
Gjorde fader sin gosse väl,
när han gav honom kropp och själ,
hjärta att trampas av livets hæl,
pressas av tyngande öden?

Fader var liten en gång och gick,
kände ej huggen och sticken,
minns som en dröm sin faders blick,
minns som en dröm i blicken.
Vad som under den drömmen låg
välver sig nu i faders håg.
Undrar om nu den lille såg
faders dröm uti blicken.

Gosse lille, som du och jag
här bland träden och snåren
skola din son och du en dag
gå i skogen om våren.
Skall det från granarnas grenar då
allt som i dag en viskning gå
om den glädje man lär förstå
först framåt genom åren?

»Fader» njuter mest av naturens ljuvligheter; »han är närmare döden». Det är innerligt mänsklig poesi. Men man kan även läsa om Karlssons ko som åt kejsargrönt och om alla sorger som detta spektakel vållade. Det är bra det också. Sedan många år har journalisten och poeten Ekman nu tystnat, och mycken tack av publiken har han ju inte haft, fastän svenskarna lära ha smak för humor.

En poet, som bor i en avkrok, har det inte lätt såframt inte hans dikt äger bestickande populära egenskaper, helst schlagerhumör och sångbarhet. *Theo Lundberg*, som bara bodde nere i det lilla Laholm — en stad i södra Halland — och bara visade innerligt känslodjup och god målarbegåvning, är så gott som okänd på svenska parnassen och ett rent ypperligt exempel på »omständigheternas» och slumpens blinda orättvisa mot dem som sakna armbåge att tränga sig fram. Lundberg var tidningsredaktör och

skrev nu visserligen en massa pretentionslösa och klichéaktiga ting även på vers, dock, det är ej om dessa det blir fråga. Men i det han diktat om södra Hallands natur, dess ljunghedar, hav, strand och människor, finns sådant som griper. Endast Lundbergs första diktsamling utgavs från Stockholm — i 1900-talets första år. Tvenne senare trycktes i Halmstad under 1920- och 30-talen.

Lundberg var smålänning, »ett skogslands son» skrev han, men den ljusa bördiga slätten kring Laholm med dess vida utsikter älskade han.

där spejar blicken långt och vida — —

Här välver fästet majestätisk båge
som kantas lätt av fjärran skogars bryn.
Ack om jag livets vidder såge
så soligt klara som min slättlandssyn!

Här blixtrar ljuset genom höga zoner
eteriskt, flytande från trakt till trakt.

— — —
och gjuter färg i ängens drömmar
— — —

och giver glädje åt mitt sångarsinne
att det blir rent som morgonskyn och lätt
och fritt från varje plågsamt minne
och klart som vidsträckt solbegjuten slätt.

Om Karsefors, som då ännu skummade i otämd vildhet, har han diktat en sång, där mäktigt målande rytmer först ge fallets väldighet:

Härliga majestät i denna sång,
den mörka, den dova, den djupa,
som mellan klipporna har sin gång
där de torna sig upp och stupa!
Hör, det är forsens brusande dån!
Hör de samlade rösterna alla!
Är du än fjärran därifrån
hör du de väldiga dundra, skalla.

Men — forsens flyter ut igen i stillheten, och versen lägger sig till vila liksom den ock speglar den lyckligaste själsro:

Här är så vänt och soligt
vid dessa sommarstränder,
där böljan själv har roligt
som ifrån fallet länder.

Se, hur hon glittrar, spritter!
Från dessa vackra ställen
mig draga ej jag gitter
men stannar kvar till kvällen.

Och är du vid min sida,
min sångmö, när jag vankar
vid ström, som slutat strida;
vi blanda våra tankar.
Vid kvällens purpurlåga
vi söka att besvara
vad båda vi oss fråga,
hur fridsamt här kan vara.

I många dikter besjungas stranden och kustfolket, som utan jubel och utan klagan lever sitt mödosamma liv, »som fäderna i sekler gjort». Poeten bor där själv i stilla julidagar, då ljungens röda mjuka matta doftar solstarkt och sjuka nerver botas i åsynen av havet. Men också:

Vid fästet ligger regnets gud på lur.
En öde jord,
ett mollaackord
är strandens hed av fur och ljung,
av mulna enslingstankar tung.

Och stämningen målas med gripenhet:

Gamla tallar sjunga.
Mörk är skyn och grå är sjön.
Gamla tallar sjunga
— vredgad tonar stormens dön —
sjunga klagan och en bön.
— — —
Vemod tonar stormens sång.

Men i det hela är det lycka i Lundbergs strandpoesi, lycka med religiös känsla på djupet:

O ödemark som juli klätt i kunglig skrud
med sol på ås och mo och vång,
för tystnaden som blott bär ljud
om kvällens stilla böljesång,
välsignad vare du!

Oss fattas ingenting, för oss är allting gott. —

En annan gång berättas mustigt hur tolv gubbar, »män i stan och pampar», åka efter häst till stranden för att bada men ännu långt mer för att kalasa på »färsk lax och gravad lax och ål och makrill», vilket betingar »helan, halvan, tersen, kvarten» och ett skummande öl att skölja »lysten saltad strupe». Gubbarna bli fulla och saliga, och slutligen skådar en vaken måne ironiskt ner på deras yra, och »starka nyktra hästar» få draga hem dem till staden. Men också över denna drastiskt livfyllda människoskildring ligger strandens naturpoesi som en fin stämningsslöja.

Så även i den näpna »Barn på stranden», där solen som i en stor barnkammare språkar med en flickunge, och där hon och hennes lille bror efter badet

leka indian,
under julisolen,
glada barn av Pan,

naturguden, som nu hela sommaren skall bjuda dem sin famn. Dikten har skälmska detaljer. En god människas lyckokänsla och tacksamhet inför livet har fött den.

Däremot är det vemod i den utmärkt vackra dikten om en kvällsvandring på stranden, som jag till sist skall delvis anföra. I sanden ser vandraren alla dessa olika fotspår, en runskrift som tyder på skilda mänskoöden.

Gamla fötter, fötter unga,
spår av steg i svärmod tryckta,
spår av steg som vingsnabbt flykta,
spår av gråt och spår av kvidan,
spår av glädje och förbidan,
ungdomslek, som skriften suddar,
barnafötters mjuka kuddar.

Var det kvällens rosaskimmer
som, när strandens spår jag trädde,
dolda minnen mig förrådde,
minnen som sånär förrunnit,
under glömskans flygsand svunnit?
— — —

Älskaren, som strömmens krafter
gripa, barn som sorglöst leka,
vågorna som bort dem bära,
hjärteskrin som skära, skära...

Mänskans blod, det orosfyllda
över stigar solförgyllda

böljar bördor ödestunga.
Fjärdens våg, som aftonljuset
genomskimrar, fridsamt suset
bär en hymn som djupen sjunga.

Theo Lundberg var den sydhalländska strandens skald par préférence. Men jag vill citera även en strof av en kvinnlig Hallandsskald, *Amalia Björck*, som likaledes gripit en stämning därifrån, full av svärmod:

Detta är havet,
famnadt av Hallands gråa hällar
en av de underligt tunga kvällar.
Hör du en sorgelåt?
Under vår båt
är havet fullt av gråt.

När man upplevat en dylik »underligt tung» juli- eller augustikväll därefter, när åskan kanske lurar ute i synranden, bör man kunna uppskatta dessa suggestiva rader.

Amalia Björck har eljes utgivit dikter av ganska frodigt temperament, käckt, kanske något forcerat och med en formell oräddhet, som kunde lyckas si eller så. Att hon emellertid företedde en viss profil, gör att ej heller denna Hallandspoet bort alldeles glömmas. Något lustigt naturligt finns det hos henne, som man tycker om — den citerade strofen är dock vacker på ett annat, mer molltonande sätt. Hon torde numera vara lärarinna i Göteborg och ej på länge ha framträtt med någon bok för publiken.

Utom att bo i landsorten på en undangömd plats — han var järnvägstjänsteman i Töreboda — har poeten *Johan Skog* ytterligare ett handicap: han är försynt, d. v. s. i påfallande grad försynt. »Med stilla låga» heter en av hans diktsamlingar och det passar: borta från »mänskotrampet», varom han aldrig skrivit en enda dikt, drömmer han i naturen, där hans själ öppnas för dess skönheter. Det händer nu åtskilligt flere än honom. Och någon känsla för hans många, många stilsamma små verser påräknar man ej hos damer och herrar av amerikansk detektivromanmentalitet. Därför äro de ursäktade, de äro sådana. — Eller han söker nära, förtroliga motiv, som ha personligt känslövärde för honom.

Johan Skogs små rena dikter röra sig endast med vanliga strofer och språkets vanliga ord, som de ej heller ge några överraskande vändningar eller över huvud någon förnyelse utöver

det rent personliga. Icke desto mindre gå de till själen hos den riktiga läsaren, betaga inte men värma. Man trives med dem. De äro uttryck för en viss, bestämd människa och väcka det förtroende som låter en lyssna.

Här är sig likt. De gamla träden
blott mera mossiga och grå
omkring ett hus med röda väggar
och vita knutar skyddsvakt stå.

Här är sig likt — och dock, så olik.
För mig är själen borta här:
för dem som nu i stugan syssla,
en vanlig främling blott jag är.

Jag går förbi som alla andra,
en vandrare på vägen blott.
Ej mer bak låga rutor nickar
ett gammalt huvud silvergrått.

Ej älskad stämma mer mig bjuder
att njuta här av hemmets vård,
och ej för mig, o moder, öppnas
den stängda porten till din gård.

Ett motiv som tusentals personer ha upplevat. Det har ingenting slående i behandlingen. Men det allmänmänskliga får en självklar saklighet och sanning, ägnade att omedelbart tilltala. Detta är visserligen inte stenar för bröd. Av den arten är det bästa i Skogs många diktsamlingar, som utkommo mellan 1905 och 1922.

Det finnes också mycket kända författare, de där inte äro kända som lyriker — men ändå äro goda sådana. Ja, det har hänt att diktare av digra roman- och äventyrsböcker eller elegant tillspetsade prosanoveller dock givit sitt egna jag hundra procentigt fritt i de intima och lidelsefulla lyriska bikterna, medan prosan till väsentlig del (hos bra författare dock aldrig helt och hållet) kunnat vara avsedd för — publiken. Vem känner inte en *Frank Hellers* intelligenta och överdådiga äventyrshumor i t. ex. »Storhertigens finanser» och allt vad dylik fantastisk spexhumor heter. Men hur många ha brytt sig om att han diktat en sonett som denna:

Nu sprängde våren vinterns köldfördämning!
En lysande och blåsippblå april
har grytt i dag. Med bländad syn jag vill
förgås i solens vita översvämning.

Nu smälter ledan likt en smutsig lämning
av vinterns is, och det att vara till
och vara ung i denna blå april
är salighet som nästan ger beklämning.

Den fina luften skälver likt fiolen
för vindens strådrag — hela rymden sväller
av spröda toner, medan ljuset väller

osägligt rikt och varmt — jag tror dess flöde
kan tina upp den svarta Styx, och solen
få bukt med mörkret hos de stackars döde!

Eller denna rätt så grandiosa avslutning på en kvälldikt vid
havet, där varje strof börjar med liknande uppslag och ändas
med samma refräng:

Emellan en våg och en våg som växande svalla
det svartnat på havet och vågornas skum är som bly.
I fjärran sjunker strandad en sista sky,
och böljorna vandra, böljorna stiga och falla,
och nattens timmar tysta mot väster fly.
O natt du eviga, natt du höga och kalla,
jag tackade dig, där sträckt i tången jag låg,
och tvådd av din dagg jag med klarare ögon såg,
hur människors liv och lycka, kärlek och alla
fåfängliga drömmar vi höga och heliga kalla
i rymden sjunker likt sommarskyarnas tåg,
försvinner och brister likt bubblor som stiga och falla
emellan en våg och en våg.

Till natten ha från människoläppar stigit otaliga hymner. Detta
är alltså Frank Hellers; dess själsläge liknar ej det som fram-
bringat de studentikosa »ballader till bröderna», vilka finnas i
samma dikthäfte och i sitt slag äro mycket förträffliga. De få
väl också räknas till Frank Hellers lyrik, men det var ändå inte
dem jag menade.

Även *Artur Möller* är ju väl bekant som prosaist. Men under
hans människokunniga och ofta elegant tillspetsade novellistik
ligger inte bara intellekt utan ett på en gång vekt och lidelsefullt,
stundom sårigt känsloliv, som i några diktsamlingar renodlats
till en kultiverad lyrik. Skönhets- och kvinnodyrkan men också
gärna en *sentimental journey* till ungdomen och minnena, som
inte sakna gripande innerlighet.

Som ung säger han vad han begär av »Kung Liv»:

Att du är rik, vem har väl tvivlat på det!
Så får du också tiggarbrev i mängd.
Att läsa alla lär du knappast hinna.
Mitt var dock anspråkslöst, ej sant? — en kvinna.
Kort motivering: själ och blod som brinna.
Dock tycktes det ta tid för att förstå det.

Sedermåra heter det:

Brinn, min låga, brinn i de korta nätter
ännu livet unnar mig liv att känna!
Än förmår du minnen av skam och etter,
allt som satts på mitt bord av unkna rätter,
bränna, i trotsigt rus förbränna. — — —
Sjung, mitt blod — — —
ännu spritter du vid en kvinnas stämma.

Livet kan bli som skulpturhallen, där marmorn sjunger dess
hymner i ädla människokroppars linjer — och mannens läpp »stjäl
sig emot en marmorvrist» — men där helt brutalt:

blicken plötsligt studsar mot en spegel,
— mitt liv, ditt svar!
En krympling stönar vid Cyteres hälar...

I strofer, som både till byggnad och viss resignationsstämning
ypperligt träffa tonen från den gamle perserskalden Omar
Khayyâm, fastslår Artur Möller att man blir densamme hur än
åren skrida, densamme i lust och kval — man slipper ej ur buren
av det man är. Dikten är för lång att upptaga; jag skall i stället
meddela följande lilla sak om könen kärlekshat:

Hör, kära, vilken gruvlig dröm
som denna natt mig sänt!
Och smek min panna, blid och öm
— öm som om intet hänt.

Vi blivit osams för ett spratt.
Du flydde mig och svek!
Jag fick dig aldrig mera fatt
i livets blindbockslek.

Du ler, min ljuva livskamrat —
du ler och viskar: glöm!
Och dock, jag sett din blick i hat.
— Säg att det var en dröm!

Och efter detta uttryck för hans passionella dikt följande, som företer det mera gemytsrika:

En grå och stilla knoppningsdag,
vid fönstret han, vid fönstret jag.
Ack det är redan många år!
Mot bröstet tryckte han min hand,
hur het var ej hans ögas brand:
Bliv min i all vår ungdoms vår,
ty livet går, ty livet går.

Den gamla klockan sakta slog.
Jag drog min hand ur hans och log:
Din brådska jag ej alls förstår.
Tids nog vid brasan gäs pa vi,
än vill jag länge vara fri,
än vill jag dansa några år. —
Men livet går, men livet går.

Vart gick han och kom ej igen?
Säg lönar det att vänta än?
Den gamla klockan har så brått.
Ett grånat hår, ett rostigt lod,
ett slitet verk, ett fruset blod.
Du suckar tungt som du förstått
att livet gått.

Möller är skåning som blivit stockholmare och uppriktigt betagen diktat om Stockholm med dess eget vårkvällsljus över somliga rader och med en verkningfullt diskret hyllning till Bellman. I min antologi skulle jag ha medtagit också det poemet.

Jämväl en kulturpersonlighet som *Torsten Fogelqvist* har framträtt med lyrik, t. ex. med högtflygande, lindrigt metafysiska oden »till den förlorade skönheten», som i lyckliga ögonblick kunde nå ett manligt medryckande patos. Jag upptager följande hyllning:

Fåfångt sökte en fattig diktare vinna
kärlekens rov med blodets rodnande sång.
Aldrig som mor och aldrig som älskande kvinna
fyllde du famnen med rosors och törnens fång.
Högt ovan skymmande hed, där höstliga ljuskretsar brinna,
såg jag ditt stjärnskotts branta och ilande gång.
Ledsagarinna,
fjärran du förde min själ på vintergatsvidder av sång.

Man märker hur i denna lilla dikt versraderna lyfta sig den ena över den andra och liksom sträcka sig upp mot stjärnorna.

En helt ungdomlig och föga fullgånge poet, som dök upp 1909 och sedan under några år kom igen, hette *Johannes Heüman*, till studierna jurist men med sina intressen åt andra håll. Hans debut, som med all sin ofärdighet dock innehåller mycket av hans bästa, gav dels en förmodligen uppdikta sängen »Gunnemar Vandraren» från övergången mellan hednatid och medeltid borta i Västsverige, dels lyrik. Upprättning och utveckling i sängen är emellertid så diletantiskt gjord att den ej lönar sig att återge här, men jag skall upptaga en lyrisk detalj, som jag till och med måste göra rätt utförlig:

Det står ett gammalt slott långt bort i landet Tintigal,
och många hundra vaxljus brinna i det slottets salar.
Det höstas ej i Tintigal — där är en evig vår;
segaler sjunga där i soln, om natten näktergalar,
och stormen når ej dit — där fläktar vinden sommarljum.
I landet går en älv, där träden aftonstilla stå,
och herden skär i vassen där sin sköra vallarflöjt
att spela dagen lång bland hjordar, som i bet där gå.
Du frågar: säg, var ligger detta underbara land? —
Jag vet ej vägar, som gå dit, men anar liksom du:
långt bortom solnedgången ligger landet Tintigal;
där viskas än, det var en gång — och än: hur är det nu? —
och allting glöder där som i en evig kvällsolsglans.
En vandrare som en gång landet Tintigal har sett,
berättar vemodsfyllt: Et ego in Arcadia —
och längtar dit från människornas jäkt och kloka vett.
Vid slottet böljar det en sjö i långa svarta vågor;
det sägs att sjunkna klockor ringa i den sjön var natt
och att ur djupet stiga land och underbara städer,
där än det höres sorgmusik och än ett ljudligt skratt;
och mången som har kommit dit och dröjt där kvar till kvällen
och låtit ensamhetens tankar viska vid dess strand,
har bland det underbara, som ur svarta böljor stigit,
hört där en älskad röst och återsett sitt barndomsland.

— — —

Nu glöder redan aftonbranden över Tintigal,
och rutorna i slottets alla salar stå i lågor.
— — — en yngling står i Minnets slott —
ty så det nämns det gamla slott i landet Tintigal
— — — en fjärran sång
hans öra når, den kommer svag och dämpad, liksom tröttnad
av vandring genom många skymningstysta slottsgemak.
Han öppnar sakta dörr på dörr med fruktan och med bävan
och står så i en riddarsal av guld från golv till tak.
Han frågar då en väpnare vid dörrn: Säg, var jag är?

Du är i Minnets slott hos drottningen av Tintigal.
Men dessa män som sitta här bland alla tända ljus?
De vila ut i minnena ifrån sitt riddarkall

— — —
Du väpnare — säg vem är riddaren där med kungakronan?

— — —
Det är kung Gunnemar. Från stora mannadåd han kom;
på havets solväg har han kommit hit. — —

— — —
Jag frågade varifrån? — Från tio tusen äventyr.

Detta är tonen och stilen. Den torde höra till det man kan kalla 90-talsromantik, är kanske ej utan dess manér men också byggd på äkta och stark mottaglighet för vissa intryck, har sålunda blivit full av »drömskumma salar och kamrar», av »ljus som stå och brinna stilla» — ett ofta återkommande motiv hos Heüman — »harpor som klinga», »sagor» och »sagornas ro» o. s. v. Och fastän dessa och andra vackra ting inte nog inramas av berättelsens plastik utan leda till en viss lyrisk lösaktighet, göra de ofta avsedd verkan. Lik gammal keltisk féoesi, ger denna dikt om slottet Tintigal något av fjärrsyn och hägring på kvällsskyn inne i det förgångnas västerrygd. Man sluter ögonen: det strömmar doft ur dess verklighetsfrämmande poesi, och rytmerna — visserligen allt annat än stelt korrekta — kunna smyga sig mjukt suggestivt omkring den likt långa böljeslag. En romantikers syn och en romantikers gehör. Det alltför »litterära» i den unge Heümans vers framträdde hos flere småpoem i beroendet av Karlfeldt, icke den robuste och skulderbrede Karlfeldt utan den gemytsrike sångaren om skymningstysta salar och andakt inför det förgångna. Också nyss citerade dikt torde visa det fastän här på intet sätt störande.

Ännu en dikt skall delvis citeras, »De två»; dess skönhet beror ej bara på svävande stämningsfullhet utan på verklig innerlighet.

Gryningsskumma vågor ser jag gunga
än en farkost sakta fram mot livets ö,
ön, där en gång största lyckan blir att dö.

— — —
Nu den glider in i vikens vatten
speglade den gryningsljusa natten
och en lockig liten pilt.
se, vem kommer där — — dig till mötes, gosse — —
Gosse utan namn,
känner du ej mig?

Fredrik Vetterlund

Jag har väntat dig.
Piltén svarar: du, du är min mor.

— — —
Gossen drömde hur han kom till mor från Gud.

— — —
Gosse, snart din farkost styr
ut mot livets äventyr.
Viska då till mor, när örtagårdarna för alltid stängas
och du ingår i en värld, där endast skuggorna förlängas:
Dröj du kvar i mina drömslots salar,
vänta mig i mina vårårs dalar,
ty i ensamhetens söndagsstunder
efter arbetsdagens hårda slit och jäkt
går jag åter till min barndoms lunder
för att än få bära gossens drömmardräkt.
Moder — du skall vakta den åt mig,
ty av alla högst jag älskar dig.

— — —
Aftonskumma vågor gunga
än en farkost emot dödens ö.
Andekörer hör jag sjunga
sånger vilkas ekon aldrig dö.
Mångbeprövad utav livets strider
nu den döde i sin farkost glider
in emot de evigt skumma stränder

— — —
Säg mig, säg mig vem hon är
som ur dunklet kommer mig till mötes där?

Fjärran vandrare, jag känner vem hon är.
Se, hon bär en gosses rena drömmarskrud,
som han en gång ombett henne vakta.

— — —
Hon som kommer tyst och högtidsvit,
hon som öppnar nu för dig
evighetens dörr,
är densamma som du förr
mött vid portarna till livets stig.

Icke blott innerligheten, även idealitet och höghet ha här något Viktor Rydbergskt; jag tror dock att detta nu tillhörde Johannes Heüman själv. Men vad Rydberg skulle ha tilltalats av dikten, både dess tankegång och dess ton! »Gunnemar Vandraren» hette Heümans debut, det rymmer den vandrarlust och oro som nog spårades i den som ett personligt drag.

Han har också dikter med balladens avbrutna uttryckssätt, i

äkta lyrisk förkortning, där det väsentliga läses mellan raderna, tjugande med gammal romantisk klang (som i den vackra »Solviva Gullfjäder»). Hans rytmiska begåvning för melodiskt otvungen vers kunde få något högtidligt i klangen som var hans eget och som aldrig rätt blev uppmärksammat.

* * *

En antologi skulle ju ha meddelat hela dikter, här har jag för det mesta blott kunnat taga stickprov och brottstycken, vilket ju inte ger fulla intrycket.

Därvid har jag som sagt påpekat vackra lyriska dikter och tillvaron av goda lyriska poeter vid sidan av dem som vanligen stå i antologierna, och jag har valt sådant jag tyckt om utan att alltför ängsligt avväga andra möjligheter. Ty det finns ännu flere, som varit välmeriterade för mitt syfte, av vilka jag här åtminstone nämner några utan att upptaga prov. I vissa fall kan jag så mycket hellre underlåta citat som jag skrivit essayer om dem i mina böcker *Skissblad om poeter* och *Ur portföljen*; vill någon läsare söka sig till dessa uppsatser, finner han där rikligare belegg för deras bästa diktnings förträfflighet än jag här finge plats att ge.

Hit höra så fint känsliga poeter som den redan på 1890-talet avlidne unge Blekingsbon *Curt Thelander* — en självlärd bokbindarpojke, vars lungsiktiga optimism gav honom den livsformel, som för honom blev den riktiga: »allt är stilla, allting är i lag — och i morgon är det vilodag». Ävenså den för några år sedan bortgångne blide uppsalasångaren *E. N. Söderberg*, som väl varit med förut i en bekant antologi, Warburgs »Ur svenska sången» för mer än trettio år sedan, men sedan föga välbetänkt uteslutits. Som psalmdiktare torde han vara mer känd i intresserade kretsar, jag finner dock ej att psalmerna höra till hans bästa. En känslig och soignerad poesi av en ung reflekterande kulturmänniska presterades i ungdomen av *Christian Günther*, vår nuvarande utrikesminister.

Vi äga också några skalder av äldre årgång, vilkas mest vägande alster på vers inte äro smärre lyriska ting utan litet större kompositioner — men dessa ha lika litet blivit allmännare kända som författarnes direkta lyrik, och ändå höra de till den poesi som inte borde glömmas. Av *Ernst Högman* — på sin tid »Iduns»

bekante redaktör — förelåg i början av 1920-talet en berättelse på vers, »Systrarna», om en ung kvinna, som avstår från sin kärlek emedan hennes lilla syster, som älskar samme man, skulle ha blivit hjärtefrusen och förstörd för livet, om han tillhört någon annan. Och så, som de två systrarna äro tecknade, förstår man det och ogillar det icke. Det är den skäraste idealitet och ömhet i denna dikt, som aldrig lyckades nå den stora publiken. Dess hjälte, den unge magistern, har något av samma fina försynthet som synes tillhöra själva författarpersonligheten hos Ernst Högman.

En annan äldre och ännu levande diktare är friherrinnan *Annie Akerhielm*, född Quiding, från Malmö. Som romanförfattarinna har hon verkligen lyckats få ett »aktat» namn — hon borde ha haft mera än så. När seklet var mycket ungt, utgav hon emellertid även ett dikthäfte av djupt otidsenlig beskaffenhet. Där fanns bl. a. en stolt och innerlig hyllning till Frankrikes vita fana, liljebaneret, de monarkistiska legitimisternas symbol för förnäma och ridderliga traditioner. Författarinnan var den tiden så trött på alla dessa radikala opinioner, som flöto ovanpå i de kulturella och politiska ideologierna, att gamla värden från l'ancien régime föreföllo friska och onötta. Och i en dikt av mycket större anläggning, »Natt», lät hon en reporter i det nattliga Paris påträffa själve Mefisto i elegant världsmannaförklädnad, som utvecklar, hur han håller på att kväva mänsklighetens högre liv genom att blända den med falska tidsidéer. Hans tal får en viss dyster demonisk storhet; den poetiska höjdpunkten nås, då Notre Dame-kyrkan i »världsförstörelsens» närhet plötsligt ger ifrån sig en djup vibration.

Också ur Bohuslänspoeten *Fredrik Nycanders* diktböcker kunde framplockas stycken, särskilt om hans hemtrakt och i synnerhet från yngre dagar, som vore värda att uppmärksammas för enkel och varm känsla bakom målande ord. *Wallbeck-Hallgren* hette en Stockholmsdiktare och journalist som på hans tid mången satte högt, när han i flödande lyrisk vers skildrade den stockholmske, humoristiskt uppfattade busen. Litteraturhistorikern och språkmannen *Ruben Berg* har ett par dikter, som jag skulle ha utvalt för min antologi. Den ena uttrycker starkt, hur de gamla helgonbilderna av Tro, Hopp och Kärlek kunna skamfilas med åren. Det går inte i livet alldeles som man drömt och önskat, och inför desillusionen trasas dessa bilder sönder, så att man knappast ser,

hur vackra de en gång varit. En annan lärd poet, d:r *Hjalmar Lundgren* i Norrköping, romanisten vars »kaméer» och »medaljonger» kunna verka näpen rokoko med svagt romantiskt ackompanjemang, ger även han någon gång uttryck åt en liknande känsla som Berg — om syner som fått blekna och hjärtebrand som falnat. *Nils Magnus Folcke* har skrivit åtminstone en skälmaktigt förträfflig dikt, »Morgongåvan», som skulle göra sig i vilken antologi som helst.

Bland några skånska poeter må nämnas Malmöjournalisten *Hans Dhejne*, en idylliker av litet spenslig men finlemmad resning, en kulturpoet. *Theodor Tufvesson* har ideligen strött ut smådikter på ett par strofer om sin landsbygd därnere på slätten och om sitt hem — dikter lätta som fjun, hela flockar av fjun, av vilka de flesta nog virvla bort men som i sin enformighet likvisst tilltalat med trohjärtad, ja andaktsfylld känsla. Goda prov kunde nog anföras.

* * *

De poeter jag talat om uppträdde alla i tiden mellan 1890—1925, runt tal, och vår nations lyriska lynne tog sig väl då ännu flera stundom lyckade uttryck än som lämpligen kunnat påvisas här. Jag har emellertid tyckt det nog med dessa. Deras dikt har varken varit dumförnäm tillgjordhet, abrakadabra eller negerspråk utan i lyckliga fall ägnad att tilltala människor med normal poetisk känslighet så som riktig poesi skall. I några mer eller mindre tvivelaktiga litteraturhistoriska sammanhang har jag inte försökt sätta dem in. Och jag understryker ånyo, att det jag citerat — och mycket som jag ej haft tillfälle citera — borde bevaras inte blott för de relativt undanskymda författarnas skull utan för vår svenska litteraturs egen.